

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

ΘΕΜΑ: «ΠΡΟΣΗΛΥΤΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ-
ΤΕΚΝΩΝ»

Επιβλέπων καθηγητής: ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Επιμέλεια: ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ ΑΛΕΞΙΟΣ

A.M.: 1340200100943

ΑΘΗΝΑ, 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1) ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
α) ΤΟ ΘΕΜΑ.....	3
2) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	
α) ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΕΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	4
β) ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	4
3) ΓΟΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	
α) ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ.....	5
β) ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ	6
4) ΠΡΟΣΗΛΥΤΙΣΜΟΣ	
α) ΟΡΙΣΜΟΣ-ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	11
β) ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ	12
5) ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΑ	
α) ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΕΚ ΤΩΝ ΔΥΟ ΓΟΝΕΩΝ-ΙΣΧΥΡΟΣ ΚΛΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ.....	14
β) ΓΟΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΤΟΥ ΤΕΚΝΟΥ. ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ.....	14
6) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	15
7) ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ.....	17
α) ΛΗΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	17
8) ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ.....	18
β) ΛΗΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ.....	18
9) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	18
10) ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	19

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

A.Το θέμα

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο το ζήτημα του προσηλυτισμού στις σχέσεις γονέων τέκνων. Εξετάζεται δηλαδή, κατά πόσον η μετάδοση των θρησκευτικών πεποιθήσεων των γονέων στα τέκνα τους συνιστά προσηλυτιστική συμπεριφορά.

Το ζήτημα αυτό, σχετίζεται τόσο με το δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας το οποίο είναι κατοχυρωμένο στο άρθρο 13 του Συντάγματος και αποτελεί ατομικό δικαίωμα που θεμελιώνει αξίωση απέναντι στην κρατική εξουσία να μην επεμβαίνει παρεμποδίζοντας, ή επιβάλλοντας, είτε τη διαμόρφωση, είτε την εκδήλωση σχετικών με τη θρησκεία θετικών ή αρνητικών πεποιθήσεων, όσο και με το θεσμό της οικογένειας, όπως αυτός ο θεσμός οριοθετείται στο ισχύον Σύνταγμα με το άρθρο 21 παρ. 1 όπου : " Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους ".

1.ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

A) Προστατευτικές Συνταγματικές διατάξεις στην οικογένεια

Ο συντακτικός νομοθέτης προστατεύει την οικογένεια ως θεμελιώδη θεσμό της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους και αναγνωρίζει το δικαίωμα δημιουργίας και συμμετοχής στην οικογένεια. Με τον όρο οικογένεια, δεν προστατεύεται μόνον η " νόμιμη " από την αναφερόμενη στον γάμο ρύθμιση οικογένεια, αλλά και η συμβίωση και η φυσική οικογένεια.

Το ισχύον Σύνταγμα περιλαμβάνει διατάξεις που άμεσα ή έμμεσα επικεντρώνονται στο θεσμό της οικογένειας και καθορίζουν τη φυσιογνωμία του. Ενδεικτικά αναφέρονται η ισότητα των φύλων (άρθρο 4 παρ. 2) η προστασία της οικογένειας, του γάμου, της μητρότητας και της παιδικής ηλικίας (άρθρο 21 παρ. 1), η προστασία της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1) και τέλος η ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης (13 παρ. 1).

Οι διατάξεις αυτές σκοπό έχουν αφενός, να περιορίσουν την επιβολή καταπιεστικών με την ελευθερία επιλογών και αφετέρου αποβλέπουν στο σεβασμό της προσωπικότητας των μελών της οικογένειας κατά την λειτουργία της οικογένειας.

B)Λειτουργίες της οικογένειας

Στη ροή του χρόνου οι λειτουργίες της οικογένειας έχουν υποστεί σοβαρές μεταβολές. Η οικογένεια εκπληρώνει πλέον

οικονομικές, πολιτικές ή κοινωνικές λειτουργίες, όπου έχουμε την διαμόρφωση ενός ιδιωτικού χώρου που σκοπό έχει την ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων, για να οδηγήσουν στην ολοκλήρωση της ανθρώπινης προσωπικότητας για τα ενήλικα μέλη της, όσο και την σταδιακή κοινωνικοποίηση των παιδιών-ανήλικων μελών της.

Η οικογένεια όμως εκπληρώνει και θρησκευτικές λειτουργίες που αφορούν την ανάπτυξη θρησκευτικού συναισθήματος και πίστης σε κάποια θρησκεία.

Από την εκπλήρωση της παραπάνω λειτουργίας αρχίζουν να αναπτύσσονται και οι δυσκολίες που συναντώνται στις λεπτές ισορροπίες που υπάρχουν ανάμεσα στο ζήτημα της θρησκευτικής ελευθερίας από την μία, όπου αναφέρονται και σχετικά διατάξεις της κοινής νομοθεσίας, αλλά και διεθνείς συμβάσεις και από την άλλη του καθορισμού των «άκρων ορίων» της γονικής μέριμνας όσον αφορά τις σχέσεις των γονέων με τα τέκνα τους.

2)Γονική μέριμνα

A) Επεξήγηση

Το άρθρο 1510 του αστικού κώδικα αναφέρει ότι η γονική μέριμνα ανήκει στους γονείς που την ασκούν από κοινού. Ο κάθε γονέας ασκεί σύμφωνα με το νόμο τη γονική μέριμνα ως καθήκον και δικαίωμα (1510 ΑΚ) πάντοτε προς το συμφέρον του τέκνου. Η γονική μέριμνα περιλαμβάνει την επιμέλεια των βιοτικών αναγκών του τέκνου, ώστε να καταστεί ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Το άρθρο

1518 ΑΚ αναφέρει ενδεικτικά τα θέματα που εντάσσονται στην επιμέλεια: ανατροφή, επίβλεψη, εκπαίδευση, προσδιορισμός τόπου διαμονής, αλλά και τη «μόρφωση» με την έννοια της πνευματικής και ψυχικής καλλιέργειας του ανηλίκου¹. Το ερώτημα εδώ είναι αν σ' αυτά περιλαμβάνεται και η επιλογή του θρησκειύματος.

Β) Προβληματισμοί

Μια σύγχρονη άποψη που στην πράξη όμως δεν ισχύει, υποστηρίζει ότι το παιδί πρέπει να παραμείνει ανεπηρέαστο σε μία κατάσταση θρησκευτικής ουδετερότητας μέχρις ότου ενηλικιωθεί, οπότε και θα αποφασίσει μόνο του ποια θρησκεία θα ασπασθεί ή αν θα παραμείνει άθεο ή άθρησκο.

Υποστηρίζεται επίσης ότι με την υιοθέτηση των θρησκευτικών πεποιθήσεων των γονέων του, περιορίζεται η ελευθερία και η προσωπικότητα του ανηλίκου.

Όμως από την άλλη πλευρά υπάρχει η αντικρουόμενη άποψη, ότι ο ίδιος ο ανήλικος δε διαθέτει φύσει και θέσει και πλήρως

¹Η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου, ή τις διατάξεις 1500-1502 του ΑΚ ανήκει εις τον πατέρα, περιλαμβάνει και την ανατροφή, η οποία δεν αναφέρεται μόνο εις την εν τω πατρικω οίκω πρέπουσαν δίαιταν, αλλά και εις την ηθικήν και κοινωνικήν αγωγήν και εν γένει την σωματική και πνευματικήν ευεξία του τέκνου. Την άποψη αυτή υποστηρίζει πάγια η νομολογία αναγνωρίζουσα «εις τον πατέρα, ως ασκούντα την πατρικήν εξουσίαν να καθορίζει θρησκείαν, εις ην δέον το τέκνον του να κατηχηθεί»(ΑΠ 655/1954 ΝοΒ 2 1942, Βουλ. Πλημ. Πειραιώς 69/58 ΝοΒ 6, 70, Πλημ. Αθ. 1996/1959 ΠοινΧρον 1 102)

συγκροτημένη προσωπικότητα, ώστε να είναι δυνατόν να υποστηριχθεί περιορισμός της, εφόσον ο ίδιος είναι σε αδυναμία να επιλέξει ανάμεσα στα πιο απλά βιοτικά θέματα. Επιπλέον πώς θα μπορέσει και δεν μπορεί τελικά να στοιχειοθετηθεί περιορισμός της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης όταν είναι όχι μόνο ανύπαρκτη αλλά και ακατανόητη έννοια για τον ανήλικο.

Στο ερώτημα λοιπόν αν στο δικαίωμα της γονικής μέριμνας περιλαμβάνεται η επιλογή του θρησκειύματος από τον γονέα (π.χ. βάπτιση κ.τ.λ.) θα πρέπει να απαντήσουμε θετικά. Οι γονείς έχουν θεσμοθετημένο καθήκον αλλά και δικαίωμα στην θρησκευτική καθοδήγηση των τέκνων τους².

Η ελευθερία των γονέων να αποφασίζουν αν και ποια θρησκευτική εκπαίδευση θα δώσουν στο παιδί τους, ενισχύεται και από τη ρητή κατοχύρωση του δικαιώματος των γονέων, που περιέχεται στις διεθνείς διακηρύξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ιδιαίτερα η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου είχε υπογραφεί και επικυρωθεί από την Ελλάδα χωρίς εν προκειμένω επιφύλαξη, πολύ πριν την ψήφιση του ισχύοντος Συντάγματος και είναι εύλογο να δεχθεί κανείς ότι ο συντακτικός νομοθέτης δεν ήθελε να έλθει σε σύγκρουση με τη διακήρυξη αυτή των ανθρώπινων δικαιωμάτων και να παραβιάσει τις διεθνείς συμβατικές υποχρεώσεις της χώρας μας.

²Πλ Αθ 958/1987 Ποιν Χρον 37 1987 934, Πρ θεσ 1080/1995 Αρμ 49 1995 1160

Σχετικά, το άρθρο 2 του πρόσθετου πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ ορίζει ό,τι «ουδείς δύναται να στερηθεί του δικαιώματος όπως εκπαιδευθεί. Παν κράτος εν τη ασκήσει των αναλαμβανομένων επ' αυτού καθηκόντων επί του πεδίου της μορφώσεως και της εκπαιδεύσεως, θα σέβεται το δικαίωμα των γονέων όπως εξασφαλίζωσι την μόρφωσιν και εκπαίδευσιν ταύτην συμφώνως προς τας ιδίας αυτών θρησκευτικής και φιλοσοφικής πεποιθήσεις».

Μέσα στα πλαίσια της ενάσκησης του δικαιώματος αυτού οι γονείς μπορούν να προσέρχονται σε θρησκευτικές συναθροίσεις ή συγκεντρώσεις της αιρέσεως ή του δόγματος τους συνοδεύοντας και τα παιδιά τους³.

Το παραπάνω δικαίωμα των γονέων που αφορά στην επιλογή θρησκεύματος, στηρίζεται όχι μόνο στην άσκηση της γονικής μέριμνας, αλλά και στο δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας. Στο ατομικό δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας περιέχεται λοιπόν και το ειδικότερο δικαίωμα του γονέα να προσδιορίζει τη θρησκευτική αγωγή του τέκνου σύμφωνα με τις δικές του θρησκευτικές πεποιθήσεις.

Από τη στιγμή που αναγνωρισθεί αυτό το δικαίωμα στο γονέα πρέπει να αναγνωρισθεί σ' αυτόν και το δικαίωμα να καταβάλλει προσπάθειες για την υλοποίησή . Αυτό σημαίνει ότι οι γονείς έχουν το δικαίωμα να επιχειρήσουν τις αναγκαίες πράξεις για την τυπική είσοδο του παιδιού σε ορισμένη θρησκευτική κοινότητα (π.χ. το βάπτισμα, προκειμένου για τη χριστιανική θρησκεία) και να

³ Γνωμοδότηση Εισ. Καλ. Αριθ. 28 (Καλαμάτα 2-5-1969) Προς Διοίκησιν Χωροφυλακής Μεσσηνίας. Ποιν.Χρον.101969,381.

του μεταδώσουν τις οποιεσδήποτε θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, ακόμα και αθεϊστικές, με την προϋπόθεση όμως ότι οι πεποιθήσεις αυτές θα βρίσκονται σε αρμονία με το Σύνταγμα, ζήτημα που θα το εξετάσουμε παρακάτω.

Ακόμη πλέον και στην περίπτωση που τα τέκνα τους προσέρχονται στις συναθροίσεις χωρίς τη θέληση τους ή αποκρούουν τις συγκεκριμένες θρησκευτικές πεποιθήσεις, οι γονείς ενδεχομένως θα θεωρηθεί ότι καταχρηστικά ασκούν το δικαίωμα της επιμέλειας των τέκνων. Καταχρηστικά ασκεί το δικαίωμα ο γονέας ιδίως όταν μετέρχεται μέτρα υπέρμετρα σκληρά, ή απειλεί, ή υποβάλλει το τέκνο του σε στερήσεις πέραν των λογικών.

Ακριβώς όμως εδώ γεννάται το ζήτημα της λεπτής ισορροπίας της άσκησης της γονικής μέριμνας και του αδικήματος του προσηλυτισμού.

Σύμφωνα με το 1511 ΑΚ, πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν η γνώμη του ανηλίκου πριν από τη λήψη κάθε σχετικής αποφάσεως εφόσον έχει δημιουργηθεί θρησκευτική συνείδηση.

Ο λόγος είναι ότι γίνεται δεκτό τόσο από τη θεωρία όσο και από τη νομολογία, ότι θα πρέπει να διακρίνονται περιπτώσεις που το τέκνο έχει συμπληρώσει το 12ο έτος της ηλικίας του και περιπτώσεις που δεν πληρούται η ως άνω προϋπόθεση. Αν το τέκνο δεν έχει συμπληρώσει το 12ο έτος της ηλικίας του⁴, δεν έχει κατά τεκμήριο διαμορφώσει θρησκευτική συνείδηση βάση του ορισμού που δίνει ο νόμος και δε νοείται άσκηση προσηλυτισμού εις βάρος του, για το λόγο ότι δεν υπάρχει θρησκευτική συνείδηση ώστε να μεταβληθεί.

⁴ ΑΠ 728/1983 Ποιν Χρον 33(1983) 937 κ ΑΠ 480/1992 Ελλ Δικ 33 1992 1573

Σ' αυτήν την περίπτωση επειδή ελλείπει το αντικείμενο του εγκλήματος ο γονέας θα διωχθεί για άλλο τυχόν έγκλημα που ενδεχομένως διέπραξε, π.χ. σωματικές βλάβες. Ο γονέας επομένως θα τιμωρηθεί μόνο για το τυχόν αδίκημα που προκάλεσε η σκληρότητα της συμπεριφοράς του.

Στην περίπτωση όμως που το τέκνο έχει συμπληρώσει το 12ο έτος ο νομοθέτης αναγνωρίζει και εμπιστεύεται στο τέκνο την ωριμότητα της κρίσεώς του. Έχοντας λοιπόν υπερβεί το κατά νόμον όριο της ηλικίας, κατά τεκμήριο υφίσταται στην περίπτωση αυτή διαμορφωμένη θρησκευτική συνείδηση που δύναται να αποτελέσει αντικείμενο επηρεασμού⁵.

Συνεπώς, αν ο γονέας υπερβεί τα παραπάνω όρια της άσκησης επιμελείας στην προσπάθεια του να επιβάλει ή να μεταβάλει τη θρησκευτική συνείδηση του τέκνου και προκαλέσει σε αυτό πχ σωματικές βλάβες, τότε θα διωχθεί για το αδίκημα του προσηλυτισμού σε αληθή και όχι απλώς σε φαινόμενη συρροή προς το αδίκημα της σωματικής βλάβης⁶.

⁵ Αντίθετη άποψη εκφράζει Το Βουλ. Συμβ. Πλημμ. Περιαιώς 69/1958

⁶ Εισ ΑΠ 20/1969 (Αντεις. Χ. Μουστάκης) Προς το Αρχηγείον Χωροφυλακής : Νοβ 17/1969 1163-1164 Πλημ Αθ. 958/1987 Ποιν Χρον 37 (1987) 934επ.
ΑΠ 480/1992 Ελλ. Δικ 33(1992) 1573-1574.

3) Προσηλυτισμός

Τη θεωρία και τη νομολογία έχει απασχολήσει κατ' επανάληψη το ζήτημα εάν είναι δυνατόν να στοιχειοθετηθεί το αδίκημα του προσηλυτισμού μεταξύ γονέων και τέκνου.

A) Ορισμός-Νομοθετική προσέγγιση

Προσηλυτισμός όπως ορίζεται από το άρθρο 4 του νόμου 1363/1938 είναι η δια πάσης φύσεως παροχών ή δι' υποσχέσεως τοιούτων ή άλλης ηθικής ή υλικής περιθάλψεως, διά μέσων απατηλών, διά καταχρήσεως της απειρίας ή εμπιστοσύνης ή δι' εκμεταλλεύσεως της ανάγκης, της πνευματικής αδυναμίας ή κουφότητας, άμεσος ή έμμεσος προσπάθεια προς διείσδυσιν εις την θρησκευτική συνείδηση ετεροδόξων επί σκοπώ μεταβολής του περιεχομένου αυτής".

Ο όρος συνείδηση σε μια προσπάθεια ερμηνείας του φιλοσοφικά, σημαίνει ό,τι είναι προσιτό στη συνείδηση. Στο κείμενο του νόμου ο όρος συνείδηση με την αναφορά της στον προσηλυτιστικό λόγο, οριοθετεί το στίγμα του αδίκου όταν αρχίζει να διαφαίνεται όχι στο στάδιο που ο δράστης εκθέτει τις θρησκευτικές του απόψεις, αναπτύσσει δηλαδή την προσηλυτιστική του δράση με λόγια με το να καθιστά προσιτό στη γνώση του ετέρου προσώπου την εκάστοτε θρησκευτική του αντίληψη, αλλά από την στιγμή που η συνείδηση του ετέρου προσώπου αρχίζει και κρίνει θετικά αυτό το

οποίο άκουσε, με αναστόχαση της γνώσης που είναι πλέον αντικείμενο της συνείδησης του προσηλητιζόμενου.

B) Συνταγματική απαγόρευση

Επιπλέον εκτός από τον Νόμο που αναφέρθηκε παραπάνω και το ίδιο το Σύνταγμα άρθρο 13 παρ 2 εδ. 3 απαγορεύει ρητά τον προσηλυτισμό ο οποίος όπως ορίζεται από το άρθρο 4 του νόμου 1363/1938 είναι η με αθέμιτα μέσα προσπάθεια διείσδυσης στη θρησκευτική συνείδηση κάποιου. Η απαγόρευση αυτή δεν ισχύει μόνο υπέρ της επικρατούσας θρησκείας, αλλά ο προσηλυτισμός εις βάρος οποιασδήποτε θρησκείας σύμφωνα με το Σύνταγμα απαγορεύεται.

Ο προσηλυτισμός διαπιστώνουμε ότι συνιστά ειδικά απαγορευμένη, μορφή θρησκευτικής δράσης. Η απαγόρευση του προσηλυτισμού δεν συρρικνώνει αλλά ρυθμίζει τη συμπεριφορά που βρίσκεται πέρα από το γενικό περιεχόμενο της θρησκευτικής ελευθερίας. Δεν συνιστά, επομένως, περιορισμό, αλλά οιοσδήποτε περιορισμό τυπικό παράδειγμα, απαγόρευσης άσκησης συνταγματικού δικαιώματος με ρητή αναφορά σε απαγορευμένη συμπεριφορά. Η με κάθε μορφή άσκηση των θρησκευτικών δικαιωμάτων είναι ελεύθερη, όμως στην ελευθερία αυτή, δεν εμπεριέχεται ο προσηλυτισμός. Η απαγόρευση του προσηλυτισμού βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία και εμπεριέχεται στο περιεχόμενο των γενικών ρητρών αλλά αυτονομήθηκε λεκτικά και ρυθμίζεται με ειδική διάταξη.

Πρόκειται, δηλαδή για περίπτωση ρυθμιστικής συμφωνίας, ρυθμιστικής σύμπτωσης γενικής και ειδικής ρύθμισης. Η ειδική ρύθμιση επιβεβαιώνει το περιεχόμενο της γενικής. Με την έννοια αυτή η γενική ρήτρα εφαρμόζεται δηλαδή το περιεχόμενό της υλοποιείται εξειδικευμένο μέσα από την ειδική ρύθμιση. Το ότι συνάγεται από τη γενική ρήτρα σημαίνει ότι η απαγόρευση προσηλυτισμού θα ίσχυε ανεξάρτητα από την ειδική πρόβλεψή της καθόσον εμπεριέχεται στις γενικές ρήτρες και ότι θα ήταν επίσης δυνατή η απαγόρευση του προσηλυτισμού με απλό νόμο έστω και αν δεν προβλεπόταν από το Σύνταγμα, ακριβώς διότι δεν περιορίζει τη θρησκευτική ελευθερία.

Αν λοιπόν, οι πεποιθήσεις αυτές συγκρούονται με το Σύνταγμα (λ.χ. μύηση σε θρησκεία αντίθετη με τα χρηστά ήθη ή με τη δημόσια τάξη), τότε το δικαίωμα ατονεί και το δικαστήριο θα διατάξει κάθε πρόσφορο μέσο φθάνοντας και μέχρι την αφαίρεση της γονικής μέριμνας από τον έναν ή και τους δύο γονείς (άρθρο 1532 ΑΚ). Το ίδιο θα συμβεί και αν το περιεχόμενο της διδασκαλίας είναι μεν σύμφωνο με το Σύνταγμα αλλά η ακολουθούμενη μέθοδος θρησκευτικής εκπαιδεύσεως είτε αποτελεί παράβαση νόμου με την έννοια της παρ. 4 του άρθρου 13 (π.χ. άρνηση των γονέων να επιτρέψουν εμβολιασμό του παιδιού επειδή αυτό απαγορεύεται από το θρησκευτικό δόγμα το οποίο πρεσβεύουν) είτε συνιστά κατάχρηση δικαιώματος κατά το άρθρο 281 του αστικού κώδικα (π.χ. υποβολή του ανηλίκου σε υπερβολικές και επικίνδυνες για την υγεία του νηστείες).

Περίπτωσησολογία

Μεταβολή θρησκευτικών πεπποιθήσεων του ενός εκ των δυο γονέων-ισχυρός κλονισμός του γάμου.

Συνήθως προβλήματα παρουσιάζονται στη διαμόρφωση της θρησκευτικής συνείδησης του τέκνου και όταν ένας εκ των γονέων προσχωρήσει σε άλλο θρήσκευμα, δόγμα ή αίρεση. Τα ελληνικά δικαστήρια έχουν αποδεχθεί ότι το γεγονός αυτό είναι δυνατόν να κλονίσει την έγγαμο συμβίωση και να αποτελέσει λόγο διαζυγίου υπό ορισμένες προϋποθέσεις, εφόσον ο γάμος δεν αποτελεί απλά νομική αλλά και ηθική σχέση. Η φύση αυτής της έννομης σχέσης αν συνεκτιμηθούν οι πνευματικές, ηθικές και κοινωνικές επιδράσεις που επιφέρει η αλλαγή θρησκείας τόσο στο ίδιο το πρόσωπο, όσο και στο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο διαβιώνουν, έχει ως αποτέλεσμα τον ισχυρό κλονισμό του γάμου⁷.

Γονική μέριμνα και συμφέρον του τέκνου. Κριτήριο για την ανάθεση της επιμέλειας

Στην περίπτωση διαζυγίου λόγω ισχυρού κλονισμού του γάμου, που επήλθε από την μεταβολή των θρησκευτικών πεπποιθήσεων του ενός εκ των γονέων ανακύπτει εντονότερο το πρόβλημα της άσκησης της γονικής μέριμνας. Η γενική αρχή που διαπνέει το νόμο (1511 παρ 1 εδ. Α ΑΚ), όπως διαμορφώθηκε μετά την εισαγωγή του νόμου 1329/1983, είναι το συμφέρον του τέκνου, ανεξάρτητα και από

7 ΑΠ 612/1974 ΝοΒ 23 1975 168, Πρ Β 174/1972 ΝοΒ 20 1972 1203επ., Εφ Θεσ 950/1975 Αρμ. 9 1976594, Πρ Πειρ 334/1973 Μον(Ασφ) ΝοΒ 22 1974 697.

θρησκευτικές πεποιθήσεις των γονέων που θα αναλάβουν την γονική μέριμνα. Όμως τελικά σε αρκετές των περιπτώσεων το συμφέρον του τέκνου συνδέεται άμεσα με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του ασκούντος τη γονική μέριμνα, όπως φαίνεται και σε δικαστικές αποφάσεις, όπου σταθμίζοντας τους κινδύνους υγείας που εγκυμονεί τυχόν ανάθεση της γονικής μέριμνας στη μητέρα μάρτυρα του Ιεχωβά, αφού οι τελευταίοι αρνούνται να υποστούν μετάγγιση αίματος, ανέθεσε την γονική μέριμνα στον πατέρα των τέκνων⁸ ή έκρινε περιορισμό της επικοινωνίας πατέρα με τα τέκνα διότι υπάρχει κίνδυνος προσηλυτισμού από την πλευρά του χιλιαστή πατέρα⁹ επειδή πρόκειται για δόγμα που αντίκειται στα χρηστά ήθη και στην έννομη τάξη αφού υβρίζει εθνικές σημαίες και αρνείται την στράτευση.

Συμπέρασμα

Κατά το άρθρο του Συντάγματος 13 παρ 2 εδ. 3 ο προσηλυτισμός απαγορεύεται. Ο προσηλυτισμός αποτελεί μορφή θρησκευτικής δράσης που κατατείνει συνήθως στον προσεταιρισμό του προσηλυτιζομένου σε άλλο θρησκευτικό δόγμα. Ο προσηλυτισμός είναι επομένως δράση με θρησκευτικό προσανατολισμό, ανθρώπινη δράση με θρησκευτικούς σκοπούς και επιδιώξεις.

⁸ Πρ Ηρ 245/1986 ΑρχΝ. 37 1986,

⁹ Πρ Καστ 12/1988 ΑρχΝ 39 1988 327

Για να χαρακτηρισθεί η ανθρώπινη συμπεριφορά ως προσηλυτισμός, θα πρέπει να χρησιμοποιεί όπως είδαμε από τις διατάξεις του νόμου 1363/1938 αθέμιτα μέσα. Το στοιχείο αυτό ακριβώς διακρίνει τον προσηλυτισμό ως παράνομη συμπεριφορά, από την νόμιμη θρησκευτική προσέγγιση, η οποία αποτελεί προσπάθεια, με νόμιμα μέσα, μεταβολής του δόγματος των άλλων.

Στο Σύνταγμα είναι σαφές ότι δεν απαγορεύεται η μεταβολή του θρησκευτικού πιστεύω εφόσον γίνεται μέσα στο πλαίσιο της ελεύθερης ανταλλαγής γνώμων και επιχειρημάτων. Η εξωτερίκευση των θρησκευτικών πεποιθήσεων και η χρησιμοποίηση του θρησκευτικού λόγου, όχι μόνο για να διακηρυχθεί η θρησκευτική ταυτότητα του δηλούντος αλλά και για θρησκευτικούς σκοπούς, για να μεταπεισθούν δηλαδή αλλόθρησκοι, αλλόδοξοι ή αλλόθρησκοι, δεν απαγορεύεται. Αθέμιτη είναι η προσέγγιση, εφόσον για την μεταβολή της θρησκευτικής συνείδησης χρησιμοποιούνται διάφορες παροχές ή υποσχέσεις για παροχές υλικές ή ηθικές. Αθέμιτη είναι επίσης η κατάχρηση της απειρίας ή της εμπιστοσύνης ή η εκμετάλλευση της ανάγκης, της πνευματικής αδυναμίας ή της κουφότητας του άλλου.

Όπως προκύπτει από την συνταγματική διάταξη, ο προσηλυτισμός απαγορεύεται γενικά υπέρ οποιασδήποτε θρησκείας, επομένως και υπέρ της επικρατούσας θρησκείας. Έχουμε λοιπόν επέμβαση του δικαστηρίου που μπορεί να δικαιολογηθεί για την προστασία της ακόμη αδιαμόρφωτης θρησκευτικής συνείδησης του ανηλίκου.

Κατά συνέπεια, οι διατάξεις του προσηλυτισμού στις σχέσεις γονέων και τέκνων δεν έχουν εφαρμογή παρά μόνο σε εξαιρετικές

περιπτώσεις και σε συγκεκριμένες συνθήκες. Με άλλα λόγια, αυτός που έχει την επιμέλεια του τέκνου προκειμένου να ασκήσει το δικαίωμά του να πείσει το τέκνο του ως προς ορισμένο ζήτημα μπορεί να χρησιμοποιήσει μέσα τα οποία ενώ σε κάθε άλλη περίπτωση δεν θα ήταν παράνομα, στην περίπτωση της θρησκευτικής συνείδησης μετά την συμπλήρωση των 12 ετών, θεωρούνται αθέμιτα. Σε περίπτωση λοιπόν διαζυγίου, κρίσιμο γεγονός αποτελεί η στάθμιση από το δικαστή του συμφέροντος του τέκνου ανεξάρτητα από τις θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις του γονέα. Όμως η νομολογία σε αρκετές περιπτώσεις μεροληπτεί εμφανώς υπέρ της επικρατούσας στην Ελλάδα θρησκείας, επικαλούμενη έννοιες όπως η δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη.

7) ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Το ζήτημα του προσηλυτισμού στην οικογένεια σχετίζεται με το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας.

Κατά τη θεωρία, δεν νοείται προσηλυτισμός στις σχέσεις γονέων και τέκνων με την προϋπόθεση ότι δεν υπερβαίνονται τα όρια που θέτει το Σύνταγμα και ο κοινός νομοθέτης. Παρόλα ταύτα, η νομολογία εμφανίζεται ταυτισμένη με την επικρατούσα στην Ελλάδα θρησκεία και δεν αναγνωρίζει εύκολα το δικαίωμα των μη ορθόδοξων γονέων να διαπαιδαγωγούν τα τέκνα τους σύμφωνα με τις θρησκευτικές αντιλήψεις που πρεσβεύουν.

α) Λήμματα στην Ελληνική

προσηλυτισμός, οικογένεια, θρησκεία, εκπαίδευση, θρησκευτική ελευθερία, δικαίωμα, νομολογία, γονέας, τέκνο.

8) ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ

The issue of proselytism in family has to do with the constitutionally protected right of religious freedom. According to theorists, proselytism should not mainly exist in the relationships between the parents and their children with the condition that the limits posed by the legislator and the constitution will not be infringed.

However proselytism exists in the relationships between parents and their children. The contrast, the Greek legal precedent is in line with the opinions of the Greek Orthodox religion. Greek courts usually do not give custody to parents who do not believe in Orthodox religion, so they cannot be able to educate their children according to their own religious beliefs.

α) Λήμματα στην Αγγλική

proselytism, family, religion, education, religious freedom, right, legal precedent, parent, child.

9) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1 Βαβούσκου, *Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου*, 1978, σελ 289
- 2 Δαγτόγλου Π.Δ, *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*, τ.Α, 1991
- 3 Δημητρόπουλου Ανδρ., *Η Συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την Ιδιωτική Εξουσία*, 1981-1982 σελ 276επ
- 4 Δημητρόπουλου Ανδρ., *Κοινωνικός Ανθρωπισμός και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, ΝοΒ 28, 8επ
- 5 Καρανίκα, *Τα εγκλήματα κατά της θρησκείας*, 1955 σελ 24

- 6 Κατσαντώνη, *Ελευθερία και Νομικό Καθήκον εις «θέματα φιλοσοφίας του Δικαίου»*, 1969 σελ 104
- 7 Λοβέρδου Ανδρ., *Προσηλυτισμός*, 1986 σελ 21
- 8 Μάνεση Αριστοβ., *Ατομικές Ελευθερίες*, 1978 σελ 175
- 9 Μανιτάκη Αντ., *Η Συνταγματική προστασία των πολιτιστικών αγαθών και η ελευθερία της λατρείας*, Αρμ 49 1232
- 10 Μανωλεδάκη Ι., *Η παιδική ηλικία ως αυτοτελές έννομο αγαθό στο Ποινικό Δίκαιο*, ΝοΒ 32 1984 1105επ
- 11 Μαρίνου Α.Ν., *Η έννοια του θρησκευτικού προσηλυτισμού κατά το νέο Σύνταγμα*, Ελλ Δικ 25, 4
- 12 Μπαλή Α., *Η επιμέλεια του προσώπου του ανηλίκου*, 1966 σελ 293επ
- 13 Πουλή Γ., *Το έννομο αγαθό που προστατεύεται από το έγκλημα του προσηλυτισμού*, Ποιν Χρον ΛΓ' 1983 σελ 222επ
- 14 Σωτηρέλλη Γ., *Η «ανάπτυξη» της θρησκευτικής συνείδησης στην προκρούστεια της «επικρατούσας θρησκείας»*, ΝοΒ 43 983

10) ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- 1 ΑΠ 655/1954 ΝοΒ Β' 1242-1245 (η γονική μέριμνα περιλαμβάνει και την θρησκευτική παιδεία)
- 2 Εισ ΑΠ 20 1969 (Αντ. Χ. Μουστάκης) Προς το Αρχηγείο της Χωροφυλακής :ΝοΒ17(1969)1163επ (δίωξη γονέα για σωματικές βλάβες σε αληθινή συρροή με το αδίκημα του προσηλυτισμού εις βάρος τέκνου)
- 3 Πλημμ. Περιαιώς 69/1958 (Βουλ) (το τέκνο και μετά τα 12 χρόνια δεν θεωρείται ότι έχει θρησκευτική συνείδηση)

- 4 Γνωμοδότηση Εισαγγελέα Καλαμάτας Αριθ. 28 Καλαμάτα (2.5.1969) Προς Διοίκησιν Χωροφυλακής Μεσσηνίας Ποιν Χρον Ιθ 1969 381([δικαίωμα γονέων να παρευρίσκονται σε θρησκευτικές συναθροίσεις μαζί με τα τέκνα τους](#))
- 5 Πρ Β 174/1972 ΝοΒ 20 (1972) 1203 ([αλλαγή θρησκευτικών πεποιθήσεων ενός εκ των συζύγων οδηγεί σε κλονισμό του γάμου](#))
- 6 ΠρΠειρ 334/1973 {^ 22 (1974) 697([αλλαγή θρησκευτικών πεποιθήσεων ενός εκ των συζύγων οδηγεί σε κλονισμό του γάμου](#))
- 7 ΑΠ 612/1974 ΝοΒ 23([αλλαγή θρησκευτικών πεποιθήσεων ενός εκ των συζύγων οδηγεί σε κλονισμό του γάμου](#))
- 8 ΑΠ 728/1983 Ποιν Χρον 33 (1983) 937 ([τέκνο που δεν έχει συμπληρώσει τα 12 χρόνια δεν θεωρείται ότι έχει θρησκευτική συνείδηση](#))
- 9 Πλ. ΑΘ 958/1987 Ποιν Χρον 37 (1987) 934 ([δικαίωμα γονέων στην θρησκευτική καθοδήγηση των τέκνων τους](#))
- 10 Πρ θεσ 1080/1995 Αρμ 49 (1995) ([δικαίωμα γονέων στην θρησκευτική καθοδήγηση των τέκνων τους](#))
- 11 Πρ. Κασ. 12/1988 ΑρχΝ 39 (1988) 327 ([περίπτωση Χιλιαστή πατέρα](#))
- 12 ΠρΗρ 245/1986 ΑρχΝ. 37 (1986) 125 ([περίπτωση μητέρας που ήταν μάρτυρας του Ιεχωβά](#))
- 13 ΑΠ 480/1992 Ελλ Δικ 33 (1992) 1573([δίωξη γονέα για σωματικές βλάβες σε αληθινή συρροή με το αδίκημα του προσηλυτισμού εις βάρος τέκνου](#))